

Over de overige voedselresten kunnen we kort zijn. De jonge konijntjes, die bij beiden voorkomen, zullen bij alle torenvalken in de duinstreek wel aangetroffen worden en het kleine slakkenhuisje, dat we in één der ballen vonden, zal wel een toevalligheid zijn.

Alleen is het nog wel aardig te vermelden, dat het zaad, dat uit de muizenmagen, die onverteerd in de ballen werden aangetroffen, afkomstig is, nog kiemkrachtig is. Van 16 uitgezaaide zaden kwamen er 6 op en ontwikkelden zich tot 3 plantjes ooievaarsbek en 3 ruige veldkersjes, en dat niettegenstaande zij tweemaal aan de inwerking van maagsap zijn blootgesteld geweest. Een begonnen kweekproef, alleen met graszaad, kon door uitstедigheid niet voldoende gecontroleerd worden. Wel was na terugkomst de gebruikte bloempot volgegroeid met gras, maar zekerheid, dat dit werkelijk uit de gezaaide zaadjes was opgeschoten, bestond niet, hoewel de waarschijnlijkheid wel zeer groot is, gezien ook het resultaat van de eerste kweekproef.

Als verblijdend slot dient nog vermeld te worden, dat alle negen jonge valkjes, het tot een goed einde gebracht hebben en dat we in komende jaren dus misschien wel weer mogen hopen op een kleine uitbreiding van onze valkenstand, die de laatste jaren leelijk aan het slinken was. Misschien jammer voor de spreeuwen, maar die moeten dan maar een beetje beter voor zichzelf leeren zorgen!

J. P. BOUMA.

DE PRIMULA'S VAN 'T NAALDENVELD.

DE vier W's: woningen, wegen, werkverschaffing, waterleiding beginnen zich in het Kennemer duin geducht te doen gevoelen. Waterleiding is reeds een halve eeuw bezig, woningen en wegen zijn sinds dertig jaren in de weer. De oorlog bracht eventjes rust, maar thans gaat het in versneld tempo en de begeerlijke duinrand, wel een van de fraaiste en rijkste landschappen, waar we ons in kunnen verheugen, raakt bedekt en verborgen door bouwsels van allerhande makelij. Heerlijk is het, dat zoo velen er naar haken om buiten te wonen, bij de bloemen en de vogels, maar te bejammeren is het, dat men die woningen en wegen juist maakt *op* de plaatsen zelve, waar de bloemen en de vogels huizen en dat men ze zoodoende verdrijft. Het is daarom een zeer moeilijke taak, een uitbreidingsplan te maken voor de gemeenten langs den duinrand, in het bijzonder de gemeente Bloemendaal. Onvermijdelijk is het, dat sommige terreinen verloren gaan, maar allernoodzakelijkst en groote opofferingen waard moet het heeten, om zooveel mogelijk het duin ongerept te laten voor nu en later. Wij gevoelen dit iederen dag duidelijker, iedere dag brengt alarmerende berichten. Ieder voorjaar geeft zoo en zooveel nieuwe menschenhuizingen te aanschouwen, die nachtegaleen hebben verdrongen, het laatst nog de nachtegaal aan Overveen, die ieder jaar het vroegst zong en het heele voorjaar het fraaist van allen. 't Is dertig jaren lang wel niet dezelfde nachtegaal geweest, maar hoogstwaarschijnlijk toch wel éénzelfde familie, waarin de vader zijn kunst overdroeg aan zijn zonen. De ambtenaarswoningen bij het Provinciaal Ziekenhuis (voorheen Meerenberg) hebben ook menigen nachtegaal het loodje gelegd en meteen is daar over een groote uitgestrektheid het sierlijk muskuskruid (*Adoxa moschatellina*) verdeeld. Nog duidelijker spreekt de huizenzee, die thans al het land bedekken gaat langs de oude Zandvoorterlaan zoowel in de lage landen oostelijk van het duin, als in het duin zelve. En nog op menig andere plaats vindt ge bebouwingen, die nu reeds storen of een bedreiging bevatten, die in de naaste jaren tot uitvoering kan komen.

De Primula's langs de Heimans-beek in het Naaldenveld.

Foto J. STRIJBOS.

Is daar niets tegen te doen? Soms niet, soms wel, dikwijls wel, veel vaker zelfs dan men gelooft, of dan men het aandurft. Het komt er in de allereerste plaats op aan, dat de autoriteiten begrijpen, welke hooge belangen er op het spel staan: levensvreugd en genot voor duizenden, diepe, troostrijke wijsheid, verkregen uit de aanschouwing der natuur, de studie van het leven. Wanneer iedereen de heerlijke harmonie kon vatten van een landschap, dat zich ontwikkelt op een gunstigen bodem en onder gunstige omstandigheden van klimaat, dan zou niemand een kik geven, neen, het toejuichen wanneer de belasting verhoogd werd met een half percentje, teneinde zoo'n landschap te behouden. Helaas zijn we nog lang niet zoo ver. Al ons schrijven en spreken, onze vertooningen en tentoonstellingen, excursies, propaganda-maatregelen van allerlei aard zijn niet bij machte, om dat half percentje uit de beurzen der belastingbetalers te tooveren. Toch moet het eens zoover komen, want wie wat wil hebben, moet er voor betalen.

De rijkdom van de flora van den binnen-duinrand wordt typisch aangeduid door enkele planten. Ik noemde hierboven reeds onze sierlijke *Adoxa*, het muskuskruid, maar in de eerste plaats komt in aanmerking de gewone sleutelbloem, *Primula acaulis*. Deze nooit genoeg te roemen plant groeide vanouds in grooten overvloed in alle bosschen en buitens van Vogelenzang tot Velzen. Hartelust en Duin en Daal stonden er vol mee, thans zijn ze daar bijna overal verdwenen in de welverzorgde villatuinen, klein en groot. Hier en daar is er nog een kleine kolonie van overgebleven en die vertoont nog, waar ze ongemoeid wordt gelaten, een verbazingwekkende levenskracht. De planten vormen overvloedig zaad en overal waar ze maar eventjes een plaats kunnen vinden, komen de kiemplantjes te voorschijn. Ik heb in mijn tuin enkele vierkante meters van het oude bosch behouden en daar heb ik nu onder de eiken en tusschen berken, kardinaalsmuts en Geldersche roos een dicht gedrang van primula's en boschanemonen, helmbloem, salomonszegel, lelietjes van dalen, hondsviooltjes en ruige viooltjes, wijnlook, wikke, hondsdrif, braam en dan nog de noodige mossen en zwammen, ieder op zijn tijd.

Het mooist en overvloedigst groeien in het wild de primula's nog op het landgoed Vogelenzang en in het Naaldenveld en daar ook weer in overrijk gezelschap en in schilderachtige omgeving. De primula's houden van hellingen en randen en op zijn allermooist prijken zij daardoor langs het bekende beekje in het Naaldenveld, dat onder de liefhebbers wel bekend staat als de Heimans-beek. Indien ge den derden jaargang van ons Tijdschrift opslaat, kunt ge daarin nalezen, hoe Heimans hield van die primula's en van hun landschap.

Ze groeien ook nog mooi op een andere plaats in het Naaldenveld en wel in het lage bosch in den Zuidoosthoek en langs de sloot (eigenlijk ook een beekje) die dat bosch scheidt van het weiland. Wij hebben hier over honderden meters de groene wei, het heldere water en het lage bosch, dat luwte en schuilplaats biedt. Deze omstandigheden werken samen, om hier te brengen een planten- en dierenbevolking van grooten rijkdom een harmonisch en rijk geheel, dat door den allerbesten parkaanleg nog in geen vijftig jaar, misschien zelfs nooit, zou kunnen worden verkregen.

Thans zal ook dit Naaldenveld geëxploiteerd worden als bouwterrein, gelukkig echter niet zoo „afdoend” als indertijd Duin en Daal en Hartelust. De tijden zijn al wel eenigszins verbeterd. Een groot stuk blijft gespaard als wandelterrein, het wordt door de exploitanten kosteloos afgestaan aan de gemeente en bevat o.a. de dennebosschen langs den Westkant met de omgeving van de boerderij. De primula-terreinen echter vallen er buiten. Wel willen de eigenaars bij den verkoop van het bouwterrein trachten het voortbestaan van de Heimans beek te verkrijgen bij wijze van servituut. Maar ik vrees, dat de wegen en de rioolering in dat gedeelte den waterstand en waterloop wel eens geheel konden veranderen. Daarvoor behoeven echter wij niet te vreezen in het bosch, dat aan de wei grenst en daarom doet een plaatselijk comité thans pogingen om in dien hoek nog een stuk door de gemeente al of niet met steun van particulieren te doen aankopen. Wanneer het hier in slaagt, dan blijft nog een bruikbaar deel van het Naaldenveld behouden.

Ik kan besluiten met de dikwijls geuite klacht: hoe jammer dat we al niet jaren geleden moed, middelen, en mogelijkheid gehad hebben, om dit landschap te behouden. Bij deze klacht past dan meteen de vraag: Wat kunnen en moeten wij heden doen, om te redden wat thans nog wel is waar niet wordt bedreigd, maar onverwacht binnen weinige jaren verloren zou kunnen gaan?

JAC. P. TH.